

Lorena Kovaček

[povijest]

O Stjepanu Gunjači povodom 100. obljetnice rođenja (1909.-2009.)

Sl. 1: Bista Stjepana Gunjače
(snimio R.Š.)

Stjepan Gunjača je uvaženi hrvatski povjesničar, arheolog, konzervator i muzealac. Rođen je u Sinju 28. IX. 1909. godine, a umro je u Splitu 6. XII. 1981. Osnovnu i srednju školu pohađao je u rodnome gradu. Nastavlja svoje školovanje u Zagrebu, gdje upisuje studij povijesti i geografije koji završava 1933. godine. Te iste godine, ubrzo nakon apsolvature, počinje i njegov rad u *Muzeju Savske i Primorske banovine* u Kninu,¹ koji bi se mogao opisati kao dosta buran. Na mjesto kustosa predlaže ga njegov profesor Grga Novak. Već na samom početku njegovog djelovanja kao kustosa, u muzeju se javlja potreba za preseljenjem zbirke u adekvatnije prostore. Tako je zbirka zahvaljujući njemu, iz franjevačkog samostana, preseljena u kninsku tvrđavu već 1934. godine. Traženje odgovarajućeg smještaja za zbirku muzeja uvelike će obilježiti njegovo djelovanje, što više, postat će njegov životni projekt. Otvaranjem zgrade MHAS-a 1976. u Splitu zasigurno se ostvaruje jedan od zadanih ciljeva u životu, ali i zatvara vrlo važno poglavlje jer će Gunjača na sam dan otvaranja nove zgrade uručiti

zahtjev za umirovljenjem. Naravno, to nije značilo da je prestao sa znanstvenim radom jer će 1978. zaokružiti možda svoje najznačajnije djelo.² Uvelike su na njegov rad, ali i na njega kao znanstvenika utjecali fakultetski profesori te od samog početka svog rada kao znanstvenik s izuzetnom ozbiljnošću i stručnošću prilazi problemima, a takav se pristup reflektirao i u njegovoj doktorskoj disertaciji.³ Nakon dvije prethodno ugasle, pokreće i treću seriju časopisa *Starohrvatska prosvjeta*, kojoj je i glavni urednik dvadesetak godina.⁴ Kao priznanje njegovom požrtvovnom radu je i njegov izbor za dopisnog člana JAZU-a 1951. i prihvaćanje kao punopravnog člana u tu instituciju 1962. godine (u razdoblju od 1972. do 1974. član je Akademijinog predsjedništva).

Nakon Drugog svjetskog rata počeo je njegova bitka za smještajem zbirke muzeja. Unatoč zabrani ustaških vlasti, on seli inventar 1942. u svoj rodni Sinj i to u vlastitu obiteljsku kuću. U jedanaest kamiona će prebaciti sav inventar muzeja iz Knina u Sinj. Prvi kamion sa spomenicima će krenuti na put 15. ožujka 1942. Ta će se njegova odluka kasnije pokazati izuzetno opravdanom, jer je tijekom rata muzejska zgrada bila bombardirana i posve oštećena. U ratno vrijeme izuzetno je angažiran u zaštiti kulturne baštine, unatoč ratnim opasnostima.⁵ U vremenom razdoblju između 1944. i 1946. na čelu je *Arheološkog muzeja* u Zadru, koji će zahvaljujući njegovim naporima nakon devastacije biti obnovljen i otvoren za javnost u samo godinu dana. U tome razdoblju započinje i njegova „duga borba koja je trajala puna tri decenija“⁶ te prva značajnija terenska istraživanja. Prvotna lokacija koja je bila izabrana za izgradnju nove zgrade muzeja (Klis) ubrzo se pokazala kao loš izbor te je time problematika novog centra za smještaj muzeja ostala otvorena. Nakon razmatranja raznih prijedloga,⁷ kao konačna lokacija izabran je Split. No, usprkos tome problematika točne lokacije neće biti riješena odmah nakon donošenja odluke o smještaju muzeja u Splitu,⁸ tek je 1976. (6. VII.) konačno otvorena nova zgrada MHAS-a.

Iako nije završio i studij arheologije, on se od prvih dana svojeg znanstvenog rada bavio arheološkim iskapanjima. Njegova neumorna arheološka aktivnost je uvelike pridonijela povećanju inventara MHAS-a. Gunjačin istraživački rad na starohrvatskim lokacijama donio je brojne i izuzetne artefakte koji postaju dio zbirke muzeja.⁹ Najviše se bavio plitkoreljefnom skulpturom iz razdoblja od 9. do 11. stoljeća te raznovrsnim artefaktima iz srednjovjekovnih nekropola. Njegov rad kao (brižnog) konzervatora evidentan je u njegovim brojnim „spašavanjima“ i/ili pokušajima istog tijekom njegove karijere (seljenje zbirke MHAS-a, istraživanja područja oko Knina, sustavno proučavanje nekropole i crkve Sv. Spasa, istraživanja 1954. u dolini rijeke Cetine koja su povezana sa izgradnjom hidrocentrale Peruće itd.). Godine 1947. Gunjača će započeti sa radom na nekropoli i crkvi Sv. Spasa za koju će pokazati veliko zanimanje. Na ovom lokalitetu će se, između ostalog, pronaći i velika količina nakita iz romaničkog i gotičkog razdoblja (najznačajniji nalaz sa tog lokaliteta je srebrni, gotički pojas koji se ističe svojom izuzetnom izradom). Sustavno će se baviti istraživanjem nekropole i crkve do 1954. godine. Od 1955. do 1959. bavit će se istraživanjima na području sjeverne Dalmacije, no nakon tog razdoblja će se gotovo isključivo posvetiti istraživanju samo jednog lokaliteta, Bribirske glavice. To područje će ga skoro u potpunosti zaokupiti kao istraživača

i konzervatora i zasigurno čini vrlo važan aspekt u njegovom znanstvenom radu. Najbolje je tu vezu između Gunjače i Bribirske glavnice formulirao Mate Suić u *Spomenici* posvećenju S. Gunjači: „Glavnica postaje na neki način njegov *umbilicus mundi*, središte u kome on dominira svim terenima od Cetine do Zrmanje. Centar njegova svijeta malog prostranstvom, no za Gunjaču je to centar golemih bogatstava razasutih po arheološkim lokalitetima srednje i sjeverne Dalmacije, od kojih su većina njegova djeca.“¹⁰

Stjepana Gunjaču teško je definirati samo kao povjesničara ili pak arheologa ili konzervatora jer je on puno više. Svojim izuzetnim radom na brojnim područjima postigao je divljenja vrijedne rezultate, bilo konzervatorskim radom, bilo neumornom borbom za zgradu MHAS-a. Upravo je ta borba, usudili bismo se napomenuti, obilježila njegov znanstveni rad. Uz nju bi se mogla povezati sva njegova djelatnost, bilo ona konzervatorska (spašavanje artefakata i izuzetna briga o njima), bilo ona arheološka (arheološkom djelatnošću obogatio inventar muzeja brojnim novim artefaktima). Zahvaljujući njemu i njegovom požrtvovnom radu danas su sačuvani brojni važni spomenici za stariju hrvatsku povijest i o njima se adekvatno brine u prostoru koji možda bez njega i njegovog zalaganja ni ne bi postojao.

KORIŠTENA LITERATURA:

Gunjača, Stjepan. „Sjećanja uz brige oko spasavanja naših spomenika u NOB-u,“ u: *Izbor iz djela*, ur. Živko Jeličić, Split: Književni krug, 1991.: 451-476.

Hrvatska enciklopedija, s. v. Gunjača, Stjepan, IV., Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža,“ 2002: 408.

Hrvatski biografski leksikon, s. v. Gunjača, Stjepan (napisao: Mladen, Švab), v., Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža,“ 2002: 327-329.

Hrvatski leksikon, s. v. Gunjača, Stjepan, I. Zagreb: Leksikon d. o. o., 1996: 423.

Jakšić, Nikola. „Predgovor,“ u: *Izbor iz djela*, ur. Živko Jeličić, Split: Književni krug, 1991.: 9-49.

„Povijesni pregled“ <http://www.mhas-split.hr/omuzeju/povijesnipregled/tabid/57/Default.aspx> (3.04. 2009.)

Suić, Mate. „Životni put Stjepana Gunjače.“ U: *Gunjačin zbornik*, ur. I. Erceg, A. Horvat, Mažuran, M. Suić, Zagreb, 1980.: 13 – 20.

Suić, Mate. „In memoriam akademiku Stjepanu Gunjači,“ u: *Spomenica preminulim akademikima*, ur. Duje Rendić-Miočević, Zagreb: JAZU, 1984.: 19 – 28.

BILJEŠKE STR. 376-378

- 1| Mate Suić, „Životni put Stjepana Gunjače,“ u: *Gunjačin zbornik*, ur. I. Erceg, A. Horvat, I. Mažuran, M. Suić, (Zagreb: 1980.), 13. (dalje: Suić, „Životni put Stjepana Gunjače“). Muzej je ranije nosio naziv *Muzej hrvatskih starina*, a kasnije će nositi naziv *Muzej hrvatskih arheoloških spomenika* (dalje: MHAS). Utemeljen je krajem 19. stoljeća (1893. te nosi naziv *Prvi muzej hrvatskih spomenika*) i smješten u franjevački samostan u Kninu, gdje će i ostati dok ga Gunjača ne seli u adekvatnije prostore. Vrlo važnu ulogu u njegovom radu imao je franjevac Lujo Marun koji se brinuo o zbirci, ali i o povećanju opsega iste. <http://www.mhas-split.hr/omuzeju/povijesnipregled/tabid/57/Default.aspx>
- 2| Od 1973. piše tj. izdaje *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji* (I-IV). Posljednji, četvrti svezak

izdan je 1978. godine. *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji* nije sinteza već skup rasprava različite tematike kojima je zajedničko to da obrađuju opću tematiku do razdoblja vladavine Arpadovića.

3| 1937. godine brani rad s nazivom „Topografska pitanja na teritoriju Cetinske županije, s ekskursima o ubifikaciji Setovije i Tilurijuma.“

4| Gunjača je na čelu časopisa od 1949. do 1968. godine.

5| U svojem kratkom osvrtu na život i rad S. Gunjače, M. Suić se detaljnije osvrće na njegovo zalaganje za očuvanje baštine tijekom rata na 14. strani. I sam S. Gunjača piše o svom angažmanu za očuvanje spomenika u tom razdoblju. Suić, „Životni put Stjepana Gunjače,“ 14. i Stjepan Gunjača, „Sjećanja uz brige oko spasavanja naših spomenika u NOB-u,“ u: *Izbor iz djela*, ur. Živko Jeličić (Split: Književni krug, 1991.)

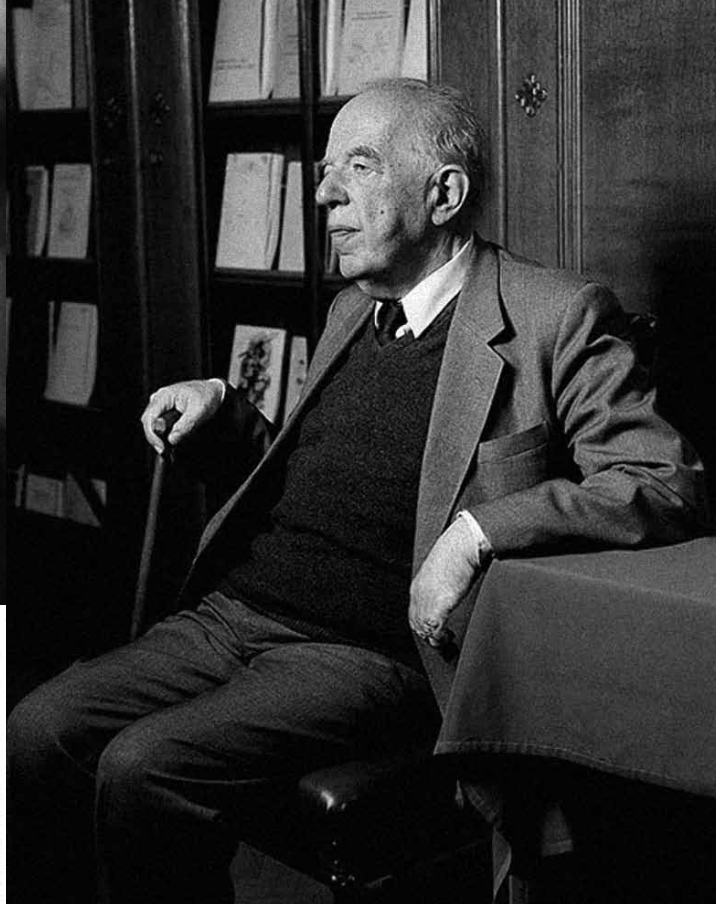
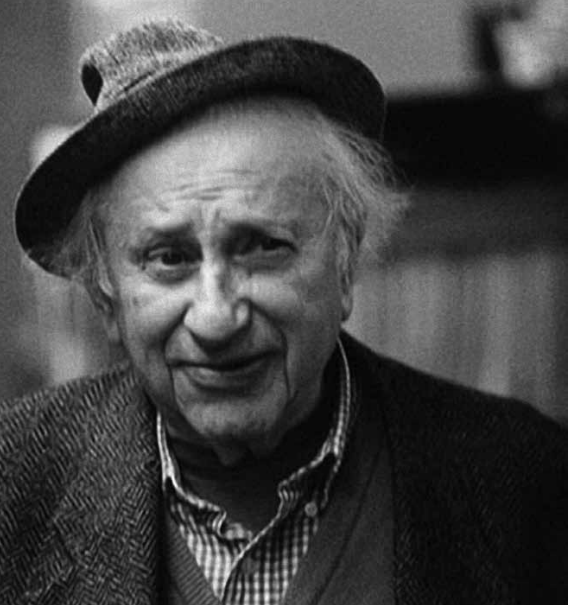
6| Suić, „Životni put Stjepana Gunjače,“ 15.

7| Prijedlozi su bili razni od seljenja, odnosno gradnje novog u Zagrebu, i Zadru do ponovnog vraćanja u Knin.

8| Od nekoliko predloženih, što realnih, što nerealnih lokacija, kao konačno rješenje odabran je prostor na Mejama. U tom vremenu zbirka je bila smještena u neadekvatnim prostorima.

9| Dijeli pronađene artefakte u tri kategorije: 1. kamene spomenike, 2. metalne predmete (kovinske) i 3. keramiku. Nikola Jakšić, „Predgovor,“ u: *Izbor iz djela*, ur. Živko Jeličić (Split: Književni krug, 1991.), 20.

10| Mate Suić, „In memoriam akademiku Stjepanu Gunjači,“ u: *Spomenica*, ur. Duje Rendić-Miočević (Zagreb: JAZU, 1984.), 23.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

